

Bu Hafta: CANAN TOLON

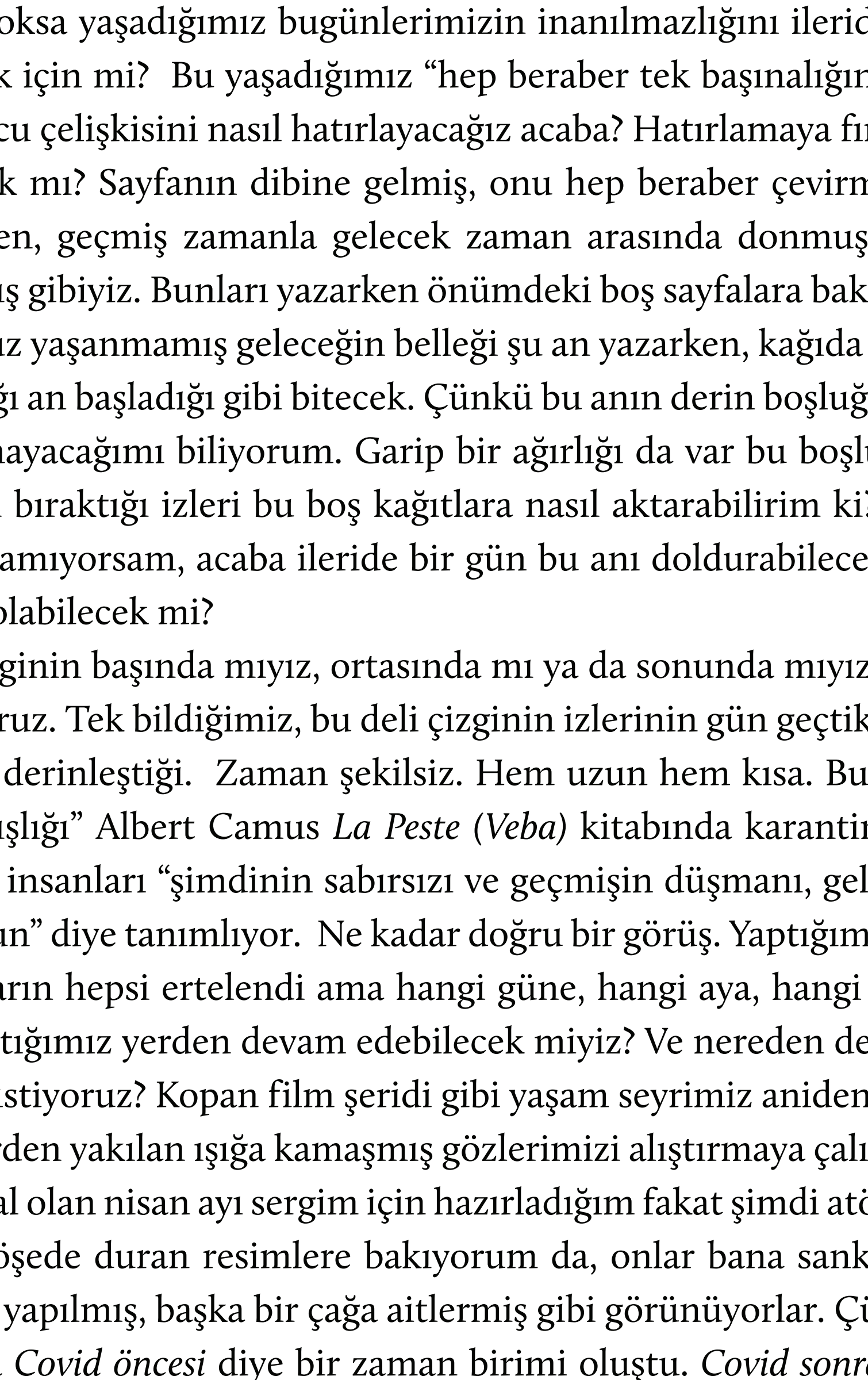
✱

Deli Çizgi

25 Ocak'ta on üç saatlik İstanbul-San Francisco dönüş yolculuğum çok kalabalık bir uçakta geçti. Yolcuların hemen hemen hepsinin Uzak Doğu ülkelerinden geldiklerini ve yüzlerindeki maskelelerini yol boyunca çıkarmadıklarını, hatta yemek yemediklerini fark ettim. Bunu benden başka kimse fark etmediyse ve bu kimseyi benim gibi panik etmiyorsa, “O zaman bana ne oluyor?” dedim kendi kendime. Ama yine de, onlar gibi maske takmanın mutlaka bir faydası olmalı diye düşündüm ve eve varır varmaz, bir ay sonraki İstanbul'a dönüş yolculuğuma hazırlık için bir an evvel alkol, eldiven, maske, ıslak mendil gibi öteberi almaya karar verdim. ABD'ye girişimde gümrük, pasaport kontrolü gibi işlemlerde bir değişiklik görmeyince telaşım dindi. Ne var ki, bu öteberilerin hiçbirini internet üzerinden bile (karaborsadan başka) bulmak mümkün değildi. “Bu kötüye alamettir” dedim kendime ve o andan itibaren kuşku ve endişelerim her geçen gün daha da arttı.

Telaş ve korkularımı arkadaşlarımla paylaştığımda abartıyor olabileceğimi onlar gibi ben de düşündüm, ama yine de önüne geçilmez bir içgüdüydü bu. O sıralar, bu küresel felaket bizlere her gün biraz daha yaklaşıyormuş meğer.

Bütün bunlar bana annemi hatırlattı: “Çocuk felci denen salgın bir hastalık varmış” diye feryat edermiş. Aşısı seneler evvel bulunmuş olmasına rağmen bu hastalığın aşı piyasasıyla çok oynandığı için, karaborsada elden ele dolaşan aşının şifa vereceği yerde hastalığı yaydığı söylentileri de çıkmış. Annemin aşırı korkuları çoğu zaman hafiften alaya bile alınmış. Ama kimseye inandıramadığı korkuları gerçekleşince üzüntüden harap olmuş, uzun seneler bu hüzünlü yaşamış. Bu hastalığın hayatımızı, aile ilişkilerimizi, kişisel deneyimimizi, duygusal bağlarımızı hatta kişiliğimizi nasıl değiştireceğini, kültür ve dilimizi bile dönüştürerek ayıracağını zamanla görecektik. Hastalığın bıraktığı bu izlerin, dünyada binlerce çocuk gibi hayatımın sonuna kadar hiçbir zaman silinmeyeceğini ben de öğrenecektim.

Bugün yazmak için masama oturmuş neden bu altmış sene evvel olmuş bitmişlerden söz ediyorum acaba? O günleri hatırlamak için mi, yoksa yaşadığımız bugünlerimizin inanılmazlığını ileride hatırlamak için mi? Bu yaşadığımız “hep beraber tek başınalığın” huzur bozucu çelişisini nasıl hatırlayacağız acaba? Hatırlamaya fırsatımız olacak mı? Sayfanın dibine gelmiş, onu hep beraber çevirmeye çalışırken, geçmiş zamanla gelecek zaman arasında donmuş, askıda kalmış gibiyiz. Bunları yazarken önümdeki boş sayfalara bakıyorum. Henüz yaşanmamış geleceğin belleği şu an yazarken, kağıda izini bıraktığı an başladığı gibi bitecek. Çünkü bu anın derin boşluğunu anlatamayacağımı biliyorum. Garip bir ağırlığı da var bu boşluğun ve şu an bıraktığı izleri bu boş kağıtlara nasıl aktarabilirim ki? Şimdi başaramıyorsam, acaba ileride bir gün bu anı doldurabilecek imkanım olabilecek mi?

Çizginin başında mıyız, ortasında mı ya da sonunda mıyız hiç bilmiyoruz. Tek bildiğimiz, bu deli çizginin izlerinin gün geçtikçe biraz daha derinleştiği. Zaman şekilsiz. Hem uzun hem kısa. Bu “askıda kalmışlığı” Albert Camus *La Peste (Veba)* kitabında karantina süresince insanları “şimdinin sabırsız ve geçmişin düşmanı, gelecekte yoksun” diye tanımlıyor. Ne kadar doğru bir görüş. Yaptığımız programların hepsi ertelendi ama hangi güne, hangi aya, hangi seneye? Bıraktığımız yerden devam edebilecek miyiz? Ve nereden devam etmek istiyoruz? Kopan film şeridi gibi yaşam seyrimiz aniden durunca birden yakılan ışığa kamaşmış gözlerimizi alıştırmaya çalışıyoruz.

İptal olan nisan ayı sergim için hazırladığım fakat şimdi atölyemde bir köşede duran resimlere bakıyorum da, onlar bana sanki asırlar evvel yapılmış, başka bir çağa aitlermiş gibi görünüyorlar. Çünkü bu arada *Covid öncesi* diye bir zaman birimi oluştu. *Covid sonrası* ise daha yaşamadığımız için, bir tür araf dönemini evimize kapanarak geçireceğiz. Aslında bu karantina dönemi bana yabancı gelmemeli, hatta çocukluğumu hatırlatmalı. 1990'larda yazdığım “Geçmişsiz gelecek” kitabımda dünyayı kendimize uygun ölçeklere sıkıştırmayı zamanla öğrenmek ve adapte olmaktan söz etmişim. “Limbo” kitabımda da bu muallakta “askıda kalma” hissini, mikroskopik ölçeklerde ve organizmalarla, ortaya ne çıkacağını bilmeden çalışmanın heyecanını anlatmışım uzunca. Yakın plan manzaralarla (*Landscapes*) ölü doğaları (*Still Lifes*) yaratırken amacım görülmeyeni görünür kılmaktır. Şimdi ise görünmeyenle savaşıyorum, herkes gibi.

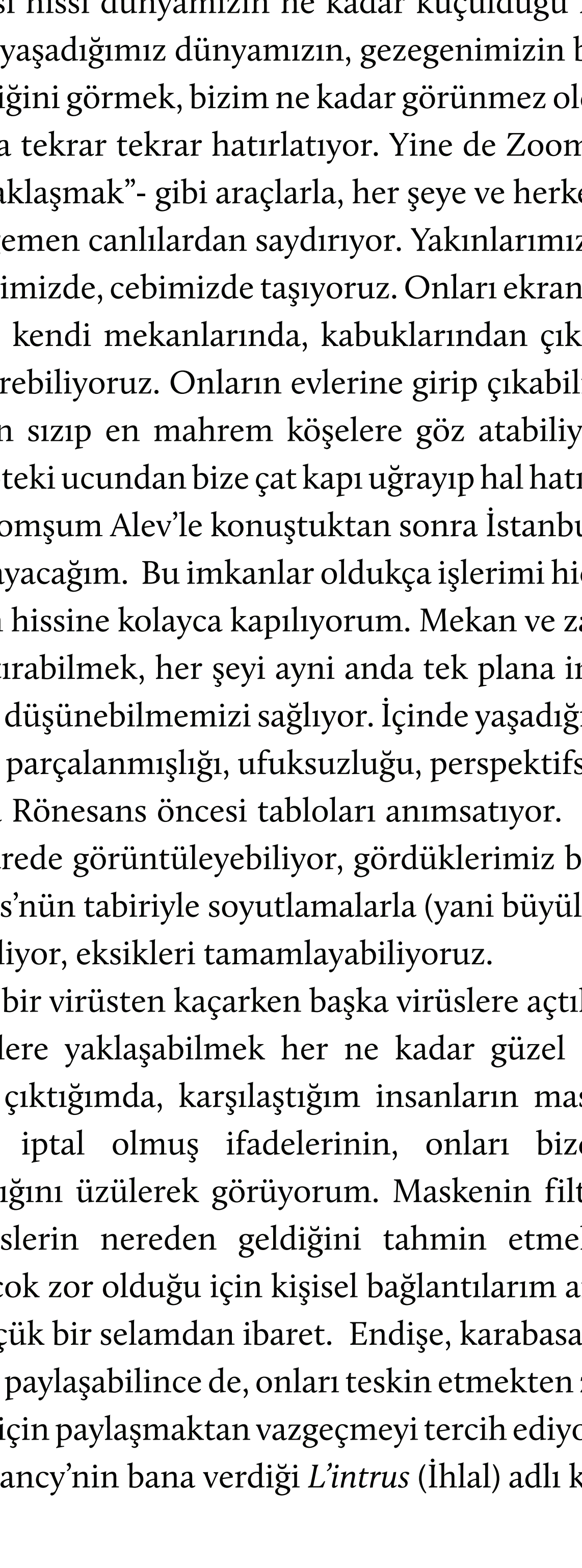

Atölyem evimle aynı çatının altında olduğu için işlerimle hep iç içe yaşıyorum. Yani hep çalışarak yaşıyorum diyebilirim. Arada bahçeye çıkıp nefes alabiliyorum. Kendimi o bakımdan çok şanslı sayıyorum. Bir proje üzerinde çalıştığımda, haftalarca tek başıma kaldığım ve dışarıya çıkmadığım çok olmuştur. Çalışırken düşüncelerimi, endişelerimi hafifletebiliyor, görüşlerimi işlerimle ifade edebiliyordum. Ama bugün, herhangi bir karantina günü birbirinin aynı geçiyor; boş, şekilsiz ve amaçsız. Geleceğe hep kör noktalarla tökezleyerek, kötü şeylere hazırlanarak, tahminlerle ilerliyorum. Sanat çalışmalarımda yaratıcılığımı zorladığımı hissediyordum. Bana göre sanat bir çeşit meydan okuma olduğu için bugün yaratıcı olabilmek adına müthiş bir cesaret gerekiyor; onu beslemeye çalışıyorum.

Günlerimi atölyemde akşama kadar derleyip toplayarak, temizleyip bir düzen kurmaya çalışarak geçiriyorum. Ortalığı düzeltirken arada sırada işlerimi elden geçirmeye başladım. Onlara bugün başka bir gözle baktığım için devamlı yap-boz faaliyeti içerisindeyim. Yaptığımı devamlı silsem de bu işlev bana boşuna gelmiyor nedense. Önemli olan durmadan çalışmak, üretmek değil. Bu sabah atölye dışında normal hayatlarına devam eden çiçek, böcek, kuşlar arasında bahçede güneş ışığıyla çalışmaya karar verdim. Eskiden kalmış ozalit kağıdı rulosunun sonuna gelince durdum. Gölgeleleri serbest bırakmaya karar verdim. İz bırakmadan zamanla akıp gitsinler.

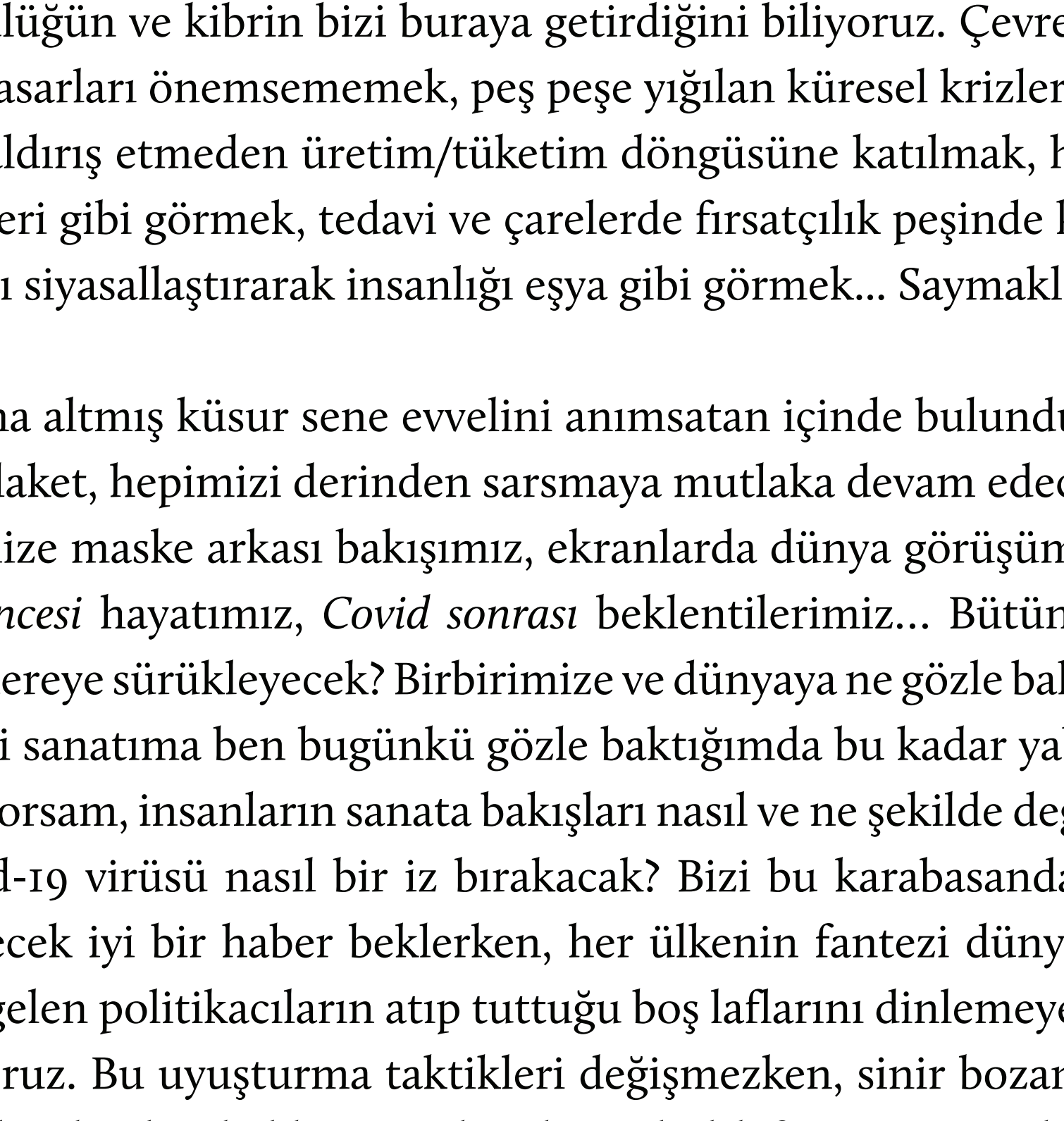
Veba kitabında salgının yayılmasıyla her geçen gün ölüm vakaları hızla artmış ve gördükleri bu korkunç manzara karşısında insanlar “soyutlama” ile güncel yaşamlarını sürdürebilmiş diye anlatıyor Camus. “L’abstraction n’est pas la vérité”. Soyutlama, dehşeti algılamaya yardımcı oluyor; onu hafifletiyor ve gerçek dışı yorumlamalara yol açabiliyor.

The New York Times gazetesi bu hafta sonu Covid 19’dan ölen bin kişinin adını minicik karakterlerle kapakta tam sayfa yayınladı. Yarın akşam ABD’de ölenlerin yüz bini aşacağı söyleniyor. Hesap ediyorum; bu kaç sayfa edecek? Bu soyutlamayla duruma bakmayı farında olmadan sanki benimsemişiz bile.

Çoğumuzun evine kapanması, herkesin aynı kaderi paylaşarak yaşıyor olması hissi dünyamızın ne kadar küçüldüğü izlenimini veriyor. İçinde yaşadığımız dünyamızın, gezegenimizin bu virüse ne kadar benzediğini görmek, bizim ne kadar görünmez olduğumuzu tüm çıplaklığıyla tekrar tekrar hatırlatıyor. Yine de Zoom - adı üstünde, “uzaktan yaklaşmak” - gibi araçlarla, her şeye ve herkese ulaşabilmek bizi hala egemen canlılardan saydırıyor. Yakınlarımızı laptop'lara sıkıştırdık, elimizde, cebimizde taşıyoruz. Onları ekranda kutular içinde dizerek, kendi mekanlarında, kabuklarından çıkarmadan kucağımıza getirebiliyoruz. Onların evlerine girip çıkabiliyoruz, ruh gibi duvarlardan sızıp en mahrem köşelere göz atabiliyoruz. Onlar da dünyanın öteki ucundan bize çat kapı uğrayıp hal hatır sorabiliyorlar. Paris'teki komşum Alev'le konuştuktan sonra İstanbul'daki komşum İnci'ye uğrayacağım. Bu imkanlar oldukça işlerimi hiç kıpırdamadan yapabilirim hissine kolayca kapılıyorum. Mekan ve zaman mefhumlarını sıkıştırabilmek, her şeyi aynı anda tek plana indirebilmek, üç boyut ötesi düşünebilmemizi sağlıyor. İçinde yaşadığımız yakın-plan çevremizin parçalanmışlığı, ufuksuzluğu, perspektifsizliği ve orantısızlığı bana Rönesans öncesi tabloları anımsatıyor. Çoklu etkinlikleri aynı karede görüntüleyebiliyor, gördüklerimiz bölük pörçük de olsa, Camus'nün tabiriyle soyutlamalarla (yani büyüdü düşüncelerle) birleştirebiliyor, eksikleri tamamlayabiliyoruz.

Bu arada bir virüsten kaçarken başka virüslere açtık kapılarımızı. Uzaktakilere yaklaşabilmek her ne kadar güzel de olsa sokağa çok ender çıktığımda, karşılaştığım insanların maskeyle sansürlü yüzlerinin, iptal olmuş ifadelerinin, onları bizden ne kadar uzaklaştırdığını üzümlere dönüştürüyor. Maskenin filtresinden gelen metalik seslerin nereden geldiğini tahmin etmek, söylenenleri kavramak çok zor olduğu için kişisel bağlantılarım ancak dolaylı bir şekilde, küçük bir selamdan ibaret. Endişe, karabasanlar, korku gibi aynı şeyleri paylaşılınca de, onları teskin etmekten ziyade daha çok büyüttüğü için paylaşmaktan vazgeçmeyi tercih ediyor insan. Aklıma Jean-Luc Nancy'nin bana verdiği *L'intrus* (İhlal) adlı kitabı geliyor.

“Hep beraber tek başına” olmak, kendine odaklanmak, başkasına empati duymamızı engellemeye neden olacak mı? Aynı kaderi paylaşıyor, aynı savaşta savaşıyoruz derken gelişen bölücülüklerin gözü ardı edildiğinin de farkındayım: Hasta/sağlam; kurban/kahraman; maskeli/maskesiz; yaşlı/genç; suçlu/suçsuz; siyah/beyaz; mülteci/yerli; içeride/dışarıda vs. vs. Kendimize karşı dürüst olmalıyız: Açgözlülüğün ve kibrin bizi buraya getirdiğini biliyoruz. Çevreye verilen hasarları önemsememek, peş peşe yığılan küresel krizlere, açıklara aldırış etmeden üretim/tüketim döngüsüne katılmak, hastaları müşteri gibi görmek, tedavi ve çarelerde fırsatçılık peşinde koşmak, aşıları siyasallaştırarak insanlığı eşya gibi görmek... Saymakla bitmiyor.

Bana altmış küsur sene evvelini anımsatan içinde bulunduğumuz bu felaket, hepimizi derinden sarsmaya mutlaka devam edecek. Bir-bimize maske arkası bakışımız, ekranlarda dünya görüşümüz, *Covid öncesi* hayatımız, *Covid sonrası* beklentilerimiz... Bütün bunlar bizi nereye sürükleyecek? Birbirimize ve dünyaya ne gözle bakacağız? Kendi sanatıma ben bugünkü gözle baktığımda bu kadar yabancılaşma çekiyorsam, insanların sanata bakışları nasıl ve ne şekilde değişecek? Covid-19 virüsü nasıl bir iz bırakacak? Bizi bu karabasandan çıkarabilecek iyi bir haber beklerken, her ülkenin fantezi dünyasından ileri gelen politikacıların atıp tuttuğu boş laflarını dinlemeye devam ediyoruz. Bu uyuşturma taktikleri değişmezken, sınır bozan biz sanatçılar, bizden beklenen o bir-iki makul lafı yazmaya çalışıyoruz. Ve bir fantezi dünyadan öteki fantezi dünyaya söyleyeceklerim beni buraya, sayfanın dibine getiriyor. Ve bu sayfayı okuyucuyla beraber çevirirken, ileride kendimle çelişme şansını bulabileceğimi umuyorum.

Canan Tolon